

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

В статті розглянуті проблемні питання та перспективи інноваційного розвитку в Україні, побудови інноваційної інфраструктури в державі, ролі в ній підприємства та людини. Піднімаються питання моделювання управління підприємством як відкритої системи в умовах посилення інтеграційних процесів у соціально-економічному розвитку України.

Ключові слова: інноваційний потенціал; інноваційна інфраструктура; інноваційний розвиток; комплексний і інноваційний підхід; узгодженість внутрішнього і зовнішнього середовища; взаємоузгоджений розвиток систем; колективна стратегія; універсальна багаторівнева система.

В період розвитку ринкових відносин для нашої країни вкрай важливими є комплексні й системні зусилля на рівні держави, суспільства для інноваційного економічного зростання, інструментом реалізації якого повинна бути збалансована державна інноваційна політика, яка охоплює весь комплекс взаємопов'язаного розвитку галузей: науково-дослідних, промисловості, освіти, бізнесу, законодавчо-правових та фінансових інституцій тощо. У період перехідних процесів, соціально-економічних криз або низьких темпів економічного росту, якість інноваційного управління набуває нового сенсу як критичний фактор розвитку.

Це викликає необхідність не тільки пошуку інноваційних шляхів підвищення ефективності соціально-економічного розвитку, але і наукових основ виявлення закономірностей розвитку і управління системами, що дозволяють застосувати моделювання ефективного управління, прогнозувати розвиток в найбільш сприятливому напрямку. Наукова, науково-технічна і інноваційна діяльність в наш час стає уже не просто однією із складових економічного життя, але і її вирішальною частиною, тому, для успішного здійснення, вона потребує відповідної інфраструктури, проблема формування якої, а також вибору основних напрямків її побудови, виникла, коли Україна стала на шлях ринкового розвитку [1].

При цьому, головною проблемою підприємств на сучасному етапі розвитку економіки України є приведення у відповідність стратегії їх розвитку до стратегії інноваційної моделі розвитку економіки держави і, навпаки, врахування державою інтересів та цілей розвитку підприємств [2]. Низька ефективність вітчизняної економічної системи, де первинною ланкою є підприємство, обумовлена нашою інерцією в реагуванні на зміни в зовнішньому і внутрішньому середовищі. Сучасна динаміка управління вимагає від керівництва будь-якого рівня високої адаптації й оперативного реагування на зміни, а також здатності мобілізувати персонал підприємств на здійснення нововведень. Це потребує досвіду інноваційної свідомості керівного складу і персоналу підприємств.

Проблемам і перспективам інноваційного розвитку в країні присвячено багато наукових праць. Зокрема, стратегії і політиці довгострокового інноваційного розвитку України присвячені праці В.М. Геєця [3], обґрунтуванню інноваційної моделі структурної перебудови економіки України Б.А. Маліцького [4], підходам до прогнозування науково-технологічної та інноваційної сфер Б.Я. Панасюка [5], організаційному механізму побудови інноваційних моделей підприємства В.А.

Полякова [6], проблемам соціально-економічного розвитку В.М. Тарасевича [7], інноваційній економіці підприємств України Л.І. Федулової [8], природі, шляхам і методам подолання сучасної фінансово-економічної кризи: А.А. Чухно [9] та ін.

Водночас, дослідження питань комплексного взаємоузгодженого розвитку діяльності багаторівневих систем, таких як держава, підприємство, суспільство та принципів формування адаптивної системи управління підприємствами в умовах швидкоплинних змін навколишнього середовища не знайшли належного відображення у наукових працях фахівців із інноваційного менеджменту.

Тому, метою даної статті є розгляд проблем формування цілісного світогляду керівника і персоналу на основі універсальних закономірностей розвитку й узгодження індивідуальних цілей з цілями підприємства і суспільства, що дасть можливість розкриття творчої ініціативи і відповідальності в реалізації намічених планів. При цьому, ринкова орієнтація такого комплексу повинна визначатися його здатністю забезпечити виконання всіх своїх функцій в умовах ринкової економіки, а кінцева ціль для нього є не тільки утворення окремими господарюючими суб'єктами середовища і умов для більш ефективного здійснення ними наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності, а й забезпечення їх сукупної узгодженої діяльності згідно інтересів розвитку економіки держави в цілому.

Інноваційна інфраструктура є особливим комплексом, який являє собою сукупність взаємопов'язаних і взаємодоповнюючих підсистем, що мають багаторівневу побудову та охоплюють весь цикл інноваційної діяльності. При цьому введення нових інноваційних проектів і програм неможливо без відповідного розвитку людських ресурсів, якісного управління процесом їх оптимального використання, що є кращою стратегією інноваційного розвитку на майбутнє в будь-якій країні. Тому, ефективна система управління й організація господарської діяльності враховує якість комплексної професійної освіти людини і рівень її культури на виробництві, тому управління підготовкою людських ресурсів повинне охоплювати не тільки освіту і професійну підготовку, як загально прийнято в наш час, але й забезпечувати інтегральну системну освіту, що спрямована на побудову у свідомості кожної людини причинно-логічної системи розвитку, а також забезпечити можливість ефективного використання її досвіду управління на відповідному рівні.

Досягнення високого рівня ініціативності людини та сприймання нею інноваційних перетворень може бути забезпечено лише розширенням бачення нею перспектив і цільових орієнтирів, цілісного світогляду на основі поетапного формування системних відносин у відповідності з універсальними закономірностями розвитку систем. Це потребує високого рівня зрілості не тільки керівного складу, але й персоналу, що дозволить ефективно використовувати досвід управління, який здобувається ними в процесі діяльності підприємства й на вищих інституціональних рівнях.

На цій основі можливо більш повне розкриття творчих здібностей персоналу підприємства, формування ним правильної системи оцінок, відповідальності за розвиток усього суспільства, і свого власного, узгодження індивідуальних цілей з цілями колективу підприємства, суспільства. Це дозволить створити найбільш ефективні умови для самоактуалізації особистості на виробництві, творчої її реалізації в колективі, з огляду на різні періоди діяльності, забезпечить досягнення більш високого рівня її розвитку, пізнавальної і творчої активності.

Тому, метою кожного підприємства як системи, є його еволюційний розвиток в узгодженості його внутрішнього середовища із розвитком зовнішнього середовища та всіх його складових за рахунок системного впровадження інновацій, тобто еволюційних змін, не тільки у внутрішньому середовищі підприємства, але й у зовнішньому. Сучасне інноваційне управління також повинно базуватись на прогнозуванні та виявленні причин

і взаємозв'язків, які виникають в діяльності, а також глобальних подій, поєднаних з функціонуванням підприємства, формуванням умов, найбільш ефективних для його розвитку та розвитку суспільства в цілому.

Криза – це перехідний процес системи у нову якість з порушенням універсальних (природних) законів узгодженого розвитку систем. Тому, потрібні такі національні програми розвитку, які базуються перш за все, на узгодженості об'єктивних природних та соціально-економічних законів розвитку, загальнолюдських ідеалах, пріоритетах і цінностях, тоді з'являться й нові інноваційні можливості. Отже, розвиток економіки вимагає створення на основі об'єктивних природних і економічних законів планово-ринкового механізму, який поєднує державне регулювання і саморегулювання економічних процесів на усіх рівнях управління, у тому числі і на рівні підприємства. Ми вважаємо, що наявність трьох факторів забезпечує сталий інноваційний розвиток суспільства:

1. Система управління, узгоджена «зверху донизу» і «знизу до верху» згідно універсальної схеми повторення інфраструктури (суспільство – регіон – місто) з трьома гілками управління: законодавчої (зміст розвитку), виконавчої (форма, структура), судової (узгодження вище названих) – як причина – взаємозв'язок – наслідок.

2. Рівень державного і регіонального самоврядування з подвійністю системи управління: держава (сфера причин, де формулюються управлінські концепції) і суспільство (сфера наслідку, де перевіряється їх якість). Узгодженість 2-х систем управління забезпечує можливість кожної людини включитись в процес розвитку держави та творче зростання її за 3-ма рівнями: особистість – колектив – суспільство. Система народовладдя та участі людини в управлінні розвитком суспільства дає можливість усунути кризи та конфлікти “верхів” та “низів”.

3. Структуризація і розвиток колективної стратегії, яка стимулює розвиток особистості через виховання якостей: відповідальність за довкілля; дисципліну та етику партнерства; ініціативу та сприйняття інновацій. Розуміння змістовності громадянського суспільства повинно перерости із вузького “3-го сектору” в суспільство, де влада є частиною громадянського суспільства, для забезпечення прозорості дій влади. При цьому підприємці та громадські організації теж повинні бути налаштовані на партнерство з владою. Для цього потрібно:

–сприйняття нової ролі людини – творця нових відношень через колективне співробітництво, посилення інтеграційних процесів, усунення розбіжностей між колективним та приватним;

–розвиток нових управлінських технологій на основі причинно-системного підходу, системно-логічного мислення, згідно універсальних закономірностей розвитку систем;

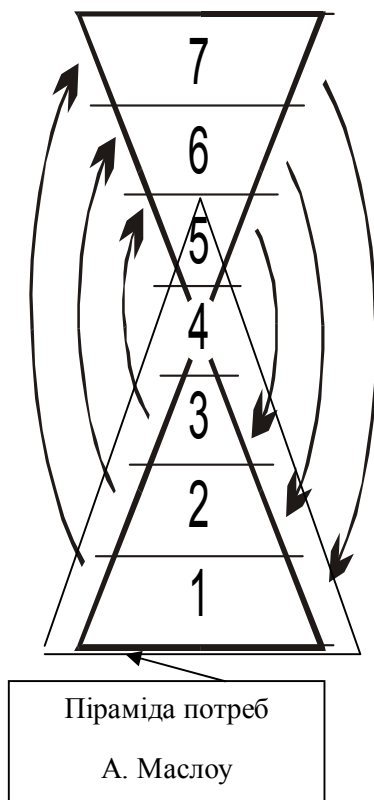
–розвиток універсальної багаторівневої системи управління в державі та міждержавних відносинах;

–створення систем безперервної освіти впродовж всього життя людини та здорового образу життя на основі універсального формування досвіду колективної стратегії та системи самоврядування.

Для досягнення високого рівня ініціативності персоналу і мотивації в реалізації нововведень необхідно забезпечити чітке бачення кожним працівником перспектив розвитку його особистості у нерозривному зв'язку з розвитком підприємства і суспільства в цілому.

Саме застарілі погляди на взаємоузгоджений розвиток у діяльності систем і призводять до накопичення неузгодженостей, звідки виникають кризи та конфлікти (Рис.1). Загальновідома "піраміда потреб" А. Маслоу, яка відображає зростання потреб людини, як системи має тільки п'ять рівнів. Однак у ній не вистачає не тільки ще двох (вищих) рівнів, а й причинно-наслідкових зв'язків між цими рівнями. Крім того,

загальновідомо, що кожна відкрита система для безкризового свого розвитку повинна мати урівноваженість між потребами та віддачею.

7 – Узгодженість стратегії підприємства із національною ідеєю розвитку, яка інтегрує в собі системне узгодження місії суспільства, підприємства, людини.

6 – Наявність ієрархії цінностей, що спрямовані на еволюційний розвиток, перш за все, людини (не на основі системи егоїстичних потреб, що збільшуються при обмеженості ресурсів).

5 – Узгодженість приватних інтересів бізнесу із колективними інтересами та інтересами еволюційного розвитку суспільства.

4 – Вирішення проблем культури, освіти, підвищення соціальних гарантій життя для людини.

3 – Вирішення проблем кризи праці, безробіття, втрати кваліфікації людини, та не урівноваженості соціально-економічних процесів.

2 – Подолання кризи взаємовідносин між людьми, підприємствами та державами, припинення явної або прихованої агресії.

1 – Подолання кризи здоров'я та здорового способу життя, розкрадання та руйнації матеріальних цінностей в державі.

Рис. 1. Сім рівнів причинно-наслідкових взаємозв'язків виникнення неузгодженості соціально-економічних систем з довкіллям

Спрямованість кожної системи тільки на задоволення своїх потреб, при обмежених планетарних ресурсах призводить до криз та конфліктів. Тому і відомий психолог К. Юнг стверджував, що природа не терпить однобічності розвитку і через кризи змушує людину компенсувати недостатній досвід [6, с. 76]. Це ж стосується і таких великих соціально-економічних систем, як підприємство, суспільство.

Отже, виходячи з цього, для вдосконалення інноваційної інфраструктури держави, конкретних регіонів та підприємств можна визначати наступні напрями:

1. Надання існуючим інфраструктурним системам ринкового характеру. При цьому потрібен перехід від діючого державного до комплексного багатоканального фінансування наукової, науково-технічної і інноваційної діяльності (фонди, венчурне фінансування, технопарки, інкубатори наукомісткого бізнесу, інноваційно-технологічні центри, центри трансферу технологій тощо). Це дає можливість прискорити становлення нових наукомістких малих та середніх підприємств інноваційного характеру.

2. Розвиток взаємодії малих, середніх та великих підприємств в сфері інноваційної діяльності. Потрібне розширення впливу влади та ділового бізнесу не тільки на становлення і розвиток малого інноваційного підприємництва, але і на потреби великих приватних, корпоративних і державних структур економіки України, які налаштовані на випуск наукомісткої продукції.

3. Урахування регіональних особливостей в інноваційному розвитку економіки. Цей напрямок повинен доповнювати два вищезазначених. Крім того, очевидно, що необхідна підготовка кадрів до користування інноваціями, що надасть

можливість загального підвищення культури населення та впливу на еволюційні зміни більшості сторін в життєдіяльності суспільства.

4. Інтеграційний характер формування інфраструктури дозволить за рахунок об'єднання і взаємодоповнення кращого досвіду із того, що буде у всіх трьох попередніх напрямів, одержати для держави найбільший синергетичний ефект в процесі переходу національної економіки на інноваційний шлях розвитку.

Людина – продукт системних відносин у внутрішньому та зовнішньому середовищі підприємства, а кожна система є результатом її взаємовідносин із довкіллям. Розуміння цього працівником в будь-якій діяльності, дає можливість:

- усвідомити свою приналежність до більшої системи (колектив, суспільство, міжнародне співтовариство тощо);
- усвідомити єдність та узгодженість універсальних та економічно-соціальних законів розвитку;
- правильно побудувати взаємодію і співробітництво з іншими людьми, колективом, суспільством, природою та формувати креативну діяльність;
- прийняти відповідальність за себе, свою родину, трудовий колектив, суспільство, планетарне середовище.

Отже, кожне підприємство згідно відповідно побудованої стратегії, повинно враховувати необхідність отримання не тільки фінансового прибутку, але й ще 3-х його видів, що забезпечує не тільки розвиток підприємства, але й розвиток його внутрішнього і зовнішнього середовища:

- набуття досвіду управлінської діяльності з організації розвитку зовнішнього середовища;
- набуття досвіду зростаючої інтеграції між робітниками у внутрішньому середовищі, що виявиться в більш високому рівні технології діяльності та більш високій якості продукції та послуг, які розвивають суспільство;
- професійного і духовного зростання людини за рахунок її поетапного та зростаючого включення в управління підприємством на своєму рівні.

Список використаних джерел:

1. Закон України „Про інноваційну діяльність”, від 4 липня 2002 р., N-1V - 04.
2. Закон України „Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні”, від 16 січня 2003 р., № 433-IV.
3. Економіка України: Стратегія і політика довгострокового розвитку/За ред. акад. НАН України В.М. Гейця. К.: Ін-т екон. прогноз, Фенікс, 2003. – 1008 с.
4. Обґрунтування інноваційної моделі структурної перебудови економіки України / [Маліцький Б.А., Попович О.С., Соловійов В.П., Артемова В.Я., Єгоров І.Ю]. – К.: ЦДПН, 2005. – 64 с.
5. Панасюк Б.Я. Деякі підходи до прогнозування науково-технологічної та інноваційної сфер // Екон. України. / Панасюк Б. Я. – 1999. – №3. – С. 18-20.
6. Поляков В.А. Модели управления предприятием. Организационный механизм. – Минск: ВЭВЭР, 2001. – 176 с.
7. Тарасевич В.М. Экуника: гипотезы и опыты / В.М. Тарасевич. – М.: ТЕИС. 2008. – 565 с.
8. Федулова Л.І. Інноваційна економіка підприємств України / Федулова Л.І. – К.: Знання, 2006. – 393 с.
9. Чухно А.А. Сучасна фінансово-економічна криза: природа, шляхи і методи її подолання / А.А. Чухно. – Економіка України. – 2010. – №1. – С. 4-16.

ЦИПУРИНДА В.С. ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ ИННОВАЦИОННОГО РАЗВИТИЯ В УКРАИНЕ

В статье рассмотрены проблемные вопросы и перспективы инновационного развития в Украине, построения инновационной инфраструктуры в государстве, роли в ней предприятий и человека. Поднимаются вопросы моделирования управления предприятием как открытой системы в условиях усиления интеграционных процессов в социально-экономическом развитии Украины.

Ключевые слова: инновационный потенциал; инновационная инфраструктура; инновационное развитие; комплексный и инновационный подход; согласованность внутренней и внешней среды; взаимосогласованное развитие систем; коллективная стратегия; универсальная многоуровневая система.

TSIPURINDA V.S. THE PROBLEM AND THE QUESTIONS AND PERSPECTIVES OF INNOVATION DEVELOPMENTS IN UKRAINE

In this article are considered problem and the questions and perspectives of innovation developments in Ukraine, building innovation infrastructure in the country, role of enterprise and human in it. Also there are rising the questions of modeling the management of enterprise as open system in condition of strengthening integral processes in social-economic development of Ukraine.

Keywords: innovative potential; innovative infrastructure; innovative development; complex and innovative approach; co-ordination of internal and external environment; development of the systems; collective strategy; universal multilevel system.